

Instituții formale și dezvoltare regională. Considerații cu privire la România

Ramona FRUNZĂ

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
ramona.frunza@uaic.ro

Rezumat. *Plecând de la premisa că o teorie a dezvoltării este incompletă fără o teorie a instituțiilor, ne propunem ca în această lucrare să analizăm, într-o primă parte, interrelația instituții formale – dezvoltare regională și modalitățile prin care aceste două componente se susțin reciproc, apoi, în a doua parte a lucrării, vom analiza gradul de convergență a celor opt regiuni de dezvoltare din România, luând în calcul indicatori cum ar fi: PIB/locuitor, câștigul salarial, rata șomajului, productivitatea muncii, ponderea sectoarelor de activitate în total ocupare etc.*

Rezultatele cercetării noastre sperăm să ne conducă, în finalul lucrării, la trasarea unor direcții de acțiune viitoare prin care să se poată diminua decalajele de dezvoltare dintre regiuni, atât la nivel național, cât și la nivel european NUTS2.

Cuvinte-cheie: instituții formale; dezvoltare regională; convergență; decalaje regionale; măsuri.

Coduri JEL: O1, O5, R1.

Coduri REL: 16F, 16J, 19G.

1. Interrelația instituțiilor formale - dezvoltare regională

Literatura științifică a ultimilor ani subliniază faptul că o mare parte din inspirația studiilor din domeniul dezvoltării regionale își are sorgintea în economia instituțională. Au existat numeroase analize empirice care au demonstrat existența unei relații pozitive între calitatea instituțională și creșterea economică, dar au existat și studii care au ajuns la concluzia că statele trebuie să aibă un nivel minim de dezvoltare economică pentru a valorifica corespunzător matricea instituțională. Putem afirma că, în general, între instituții și dezvoltare se stabilește o relație cu dublu sens, de potențare reciprocă: statele dezvoltate devin mai puternice pentru că dezvoltarea constituie suport al eficientizării instituționale în timp ce statele sărace rămân într-o capcană a sărăciei datorită fragilității instituțiilor formale.

Când vorbim despre instituții ne referim la ceva mult mai vast decât doar la un set de entități juridice ușor de identificat, cum ar fi parlamentele, băncile centrale sau sindicatele. Instituțiile reprezintă o rețea de reguli formale și informale, menite să introducă ordine în viața economică și socială și să edifice un mecanism de aplicare și monitorizare a acestor reguli în vederea utilizării, în mod eficient, a resurselor naționale disponibile. Instituțiile formează mediul care poate influența, pozitiv sau negativ, desfășurarea activităților economice și sociale ale unei țări.

Instituțiile formale (drepturile de proprietate, autoritatea legii, piața liberă, contractul) trebuie să consolideze statul de drept și să asigure domnia legii, o clasă politică morală, o justiție puternică, independentă. Prin aceste instituții, conflictele sociale pot fi înlăturate și, în locul lor, promovate relații de cooperare, care economisesc resursele și permit dirijarea lor către activități utile, productive. Instituțiile formale sunt responsabile pentru asigurarea funcționării normale, fără obstacole a pieței. Funcționarea efectivă și eficientă a instituțiilor de piață este determinată nu numai de capacitatea operatorilor economici de a se organiza și de a opera în mediul concurențial, ci, în măsură mai mare, de capacitatea organismelor guvernamentale de a stabili și aplica regulile jocului, de a aduce corecțiile necesare acestor reguli atunci când este cazul (Iancu, 2008). Pe lângă instituțiile formale pot exista și *instituții informale*, constituite din cutume, obiceiuri, tradiții, moșteniri culturale etc. Acestea sunt diferite de la țară la țară și de la individ la individ, fiind mult mai greu de schimbat și având o influență mai redusă asupra dezvoltării. D. North, cel mai de seamă exponent al valului nou de instituționaliști, subliniază că instituțiile reprezintă regulile jocului într-o societate, configurând relațiile între oameni (North, 2005). Pentru a fi prosperă, o națiune ar trebui să apere și să întărească instituțiile. Gravitând în jurul acestei idei, s-a adresat de multe ori întrebarea: care instituții sunt importante în generarea de performanță economică?

În acest sens, de cele mai multe ori s-a accentuat însemnătatea instituțiilor formale întrucât stabilesc cadrul în care se desfășoară activitatea economică și furnizează normele care reglementează producția și schimbul de bunuri.

Există diversitate între țări în ceea ce privește creșterea economică, structura și eficiența instituțiilor amintite. La scară largă este recunoscut faptul că proprietatea are un profund impact asupra inovației și comportamentului antreprenorial. Creșterea semnificativă a economiilor de piață de la revoluția industrială a însemnat nu doar câștiguri în eficiență, ci mai degrabă rate ale inovației fără egal în istorie. Proprietatea dă antreprenorilor libertatea de a încerca lucruri noi, de a câștiga profituri, pe baza calculului economic prealabil, care compensează riscurile și investițiile pe care și le asumă. Se spune că piețele fără drepturi de proprietate vizibile și transferabile sunt pură iluzie. Mai mult, nu poate exista comportament competitiv fără putere dispersată și responsabilitate. Când drepturile de proprietate sunt și sigure, indivizii au stimulente mai puternice pentru a căuta realizarea de profit, îmbunătățirea productivității, valorificarea inovațiilor, realizarea de bunuri calitative, încheierea de contracte, rezolvarea eventualelor dispute, investirea atât în capitalul fizic, cât și în cel uman (Boudreaux, Aligică, 2007, pp. 29-30). Numai pe o piață liberă se poate realiza o realocare a drepturilor de proprietate, pe bază de schimb voluntar, spre cele mai eficiente utilizări și calcule relativ corecte ale costurilor de tranzacție. În plus, pe o piață liberă se stabilește legătura necesară dintre moneda sănătoasă și instituția proprietății private, idee susținută de reprezentantul cel mai de seamă al Școlii Austriece de Drept și Economie, Ludwig von Mises. Piețele evoluează atunci când oamenii sunt liberi să utilizeze și să dezvolte bunurile și drepturile contractuale. Instituția proprietății private determină ca alocarea și utilizarea resurselor să se facă într-un mod rațional, ținând cont și de necesitățile generațiilor viitoare. Neoinstituționaliștii consideră că piața este o instituție complexă care cere, pentru a funcționa bine, o organizare a sa pe baza unor reguli cunoscute: la nivelul țărilor în dezvoltare, se impune, mai întâi, crearea unui cadru economico-social propice piețelor, după care, ulterior, trebuie adoptată „distrugerea creatoare”, sugerată de J. Schumpeter, prin care tot ce este vechi și nerentabil să fie înlocuit de noi activități productive care susțin o creștere economică adecvată. O altă instituție formală, cea a contractului, este de o însemnătate deosebită întrucât atunci când drepturile de proprietate sunt și sigure, iar contractele sunt respectate, investițiile cresc. Instituțiile formale impuse într-o societate sunt bune atunci când rezultatul este apariția încrederii între necunoscuți. Studiile empirice evidențiază faptul că există multiple corelații între gradul de încredere dintre indivizi și bunăstarea unei țări (exprimată în PIB), ritmul ei de creștere și climatul economic. Mai exact, există o cauzalitate directă între încredere și

prosperitate. Încrederea crește o dată cu perfecționarea instituțiilor formale și cu creșterea salariilor și descrește prin componenta eterogenă a populației și a polarizării (eterogenitatea veniturilor).

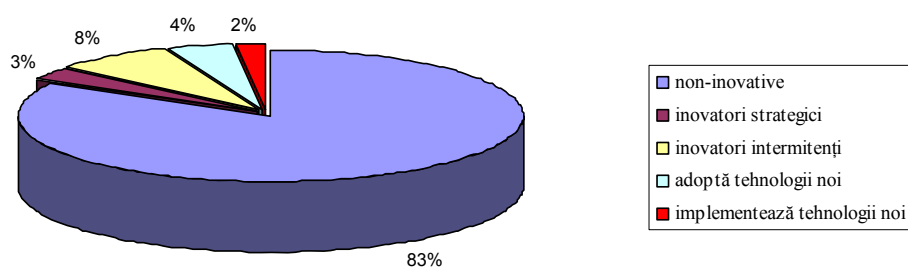
În esență, instituțiile favorabile dezvoltării sunt acelea care, încurajând libertatea colectivă și individuală, favorizează adaptarea la schimbare, asimilarea inovației, extinderea cunoașterii comune, acumularea capitalului social, accentuând performanța guvernării printr-o birocrație mai redusă, un grad înalt de cooperare și flexibilitate, niveluri mici ale corupției etc. Cu alte cuvinte, instituțiile și regulile de drept sunt criteriile și mijloacele de diminuare a conflictelor potențiale și de consolidare a unei ordini sociale. Potrivit Freedom House și Heritage Foundation, țările ar trebui să aibă în vedere structura și calitatea instituțiilor lor indiferent de sistemul pe care îl aleg să se bazeze – german, japonez sau american – și să coreleze instituțiile formale într-un ansamblu bine definit, întrucât aceste considerente vor facilita înaintarea spre prosperitate.

Identificarea instituțiilor și a diferențelor acestora între țări reprezintă primul pas în înțelegerea felului în care o economie crește, stagnează sau intră în declin. Al doilea pas este acela de a cunoaște modul în care activitățile de afaceri adaptează contractele comerciale sau de schimb la medii instituționale specifice. Un lucru este cert: dacă instituțiile statului de drept, care sunt menite să controleze și să sancționeze abaterile persoanelor, firmelor sau organizațiilor de la regulile de joc, sunt slabe, atunci și funcționarea economiei de piață se face haotic, producându-se efecte negative de amploare, de la furturi masive și alte fraude la risipirea resurselor și la creșterea inegalităților sociale. În măsura în care instituțiile își canalizează eforturile către activități neproductive, făcând abstracție de sfera creativă, atunci, cu siguranță, există reguli instituționale incompatibile cu performanța economică. Diferențele dintre instituțiile formale reprezintă sursa principală a discrepanțelor dintre țări în ceea ce privește prosperitatea. Însă, ne întrebăm cum putem obține instituții potrivite? Un posibil răspuns este sugerat de mesajul instituționalist care este unul foarte clar: pentru a genera performanțe economice este necesară transformarea cadrului instituțional sau arhitectura unui sistem social într-o anumită direcție. Sistemele care combină în mod efectiv instituțiile pentru a prevedea costuri relativ scăzute de tranzacție, care promovează schimbul voluntar, reduc nesiguranța, captează și distribuie informații relevante, încurajează inovația, cresc coordonarea și cooperarea și controlează conflictele, determină condiții mai bune pentru susținerea creșterii economice (Steiger, 2006).

În ultimii ani, specialiștii în teoria creșterii endogene au subliniat în lucrările lor faptul că o regiune poate să devină o sursă însemnată de avantaj competitiv dacă atrage active locale și asociază externalitățile și economiile de scară cu clustere spațiale și de specializare. Acest lucru presupune reducerea

costurilor de tranzacție, aglomerare, concentrare, inovații tehnologice, forță de muncă calificată etc. Aici intervine economia instituțională, care pune accent pe caracterul de proximitate și de asociere al regiunilor cu un anumit centru, fapt ce constituie o sursă de cunoaștere și învățare. Exponentul principal al acestei viziuni este Michael Storper, care a sugerat că centrul, locul în care globalizarea este în concordanță cu localizarea activității economice, este puterea activelor relaționale sau interdependențelor nenegociate. Acestea includ cunoștințe locale tacite și schimbul la vedere, calitatea instituțiilor locale etc.

Potențialul economic al clusterelor se bucură de atenție la toate nivelurile de decizie din Europa. Cât privește țara noastră, tabloul arată destul de clar insuficiența dezvoltare a clusterelor de competitivitate, caracterul relativ incipient al formării acestora, în special prin profilul activității, dar și prin absența unor caracteristici ale clusterelor mature (Bîrsan, 2006, p. 39). Studiile întreprinse la nivel național de către Grupul de Economie Aplicată (GEA) și Centrul Internațional pentru Studii Antreprenoriale (CISA) scot în evidență un adevăr destul de dureros, anume că clusterelor autohtone se află într-un stadiu incipient. Figura 1 reliefează acest lucru.

Sursa: adaptat după datele furnizate de GEA și CISA în Bîrsan, M., 2006.

Figura 1. Situația firmelor de la nivel național

Analizând datele graficului, observăm că 83% dintre firme au un caracter noninovativ, 3% sunt inovatori strategici, 8% sunt inovatori intermitenți, 4% adoptă tehnologii noi și numai 2% implementează tehnologii noi. Credem că acest lucru se datorează, în mare parte, capacității manageriale deficitare. De aceea, se impune ca managerii să inițieze și să dezvolte activități de colaborare, de încheiere de parteneriate inteligente. În cadrul economiilor europene, există deja exemple de parteneriate care ar putea constitui un model care reunește actori-cheie, atât publici, cât și privați, în vederea generării dezvoltării economice regionale. În acest sens, amintim Strathclyde European Partnership.

2. Strategii de dezvoltare regională

Problematica disparităților în creșterea economică regională constituie un element de referință care suscită vii discuții atât în planul abordării conceptual-metodologice, cât și în cel al implicațiilor asupra practicii economico-sociale. Existența unor inegalități în dezvoltarea economică a diferitelor țări sau în cadrul aceleiași țări, între diferitele sale regiuni, reprezintă o realitate acceptată, în mare parte explicată și parțial remediată. Regiunile variază în ceea ce privește dependența lor față de piața externă și bunurile lor competitive, astfel încât acelea care se află într-o poziție de piață puternică pot fi mult mai selective în legătură cu ce tipuri de dezvoltare să aleagă, în timp ce celelalte, de la polul opus, se pot simți obligate să reducă sau să elimine cheltuielile sociale generale, să concureze pe bazele mâinii de lucru ieftine, să reducă standardele mediului înconjurător sau, în ansamblu, să se plieze în fața capitalului multinațional. Dintr-o analiză a tendințelor și orientărilor, pot exista patru tipuri de strategii de dezvoltare (Keating, 2008):

1. *Strategia regionalismului burghez*, întâlnită în regiuni puternice din punct de vedere economic și concentrate în jurul unei elite locale de afaceri aflate în cooperare cu guvernele regionale și cu agențiile. Accentul este pus mai degrabă pe competitivitatea economică, pe productivitate, pe tehnologie și pe valoarea adăugată decât pe angajări. Acesta este un model de creștere cu costuri ridicate, cu o cheltuială publică importantă în domeniul infrastructurii și al altor elemente de dezvoltare precum pregătirea profesională și educația, transferul cercetării și al tehnologiei;

2. *Economia atelierelor de muncă (sweatshop economy)*, o cale către competitivitate ce presupune costuri reduse, care funcționează pe bază de salarii și taxe mici. Regiunea își acceptă mai curând rolul în distribuirea globală a muncii decât încearcă în mod activ să creeze locuri de muncă. O astfel de strategie poate produce câștiguri pe termen scurt pentru investițiile interne și pentru angajare, dar riscă mereu să fie depășită pe măsură ce alte regiuni din lume intră în competiție. Viabilitatea sa pe termen lung se află, de asemenea, sub semnul întrebării, din moment ce atrage investiții sociale (în infrastructură, educație și servicii publice) fără a reinvesti în viitor;

3. *Proiectul social-democrat*, un alt model în care există o investiție publică ridicată pentru dezvoltare, dar sunt considerate prioritare acele elemente care măresc în mod simultan egalitatea socială sau accesul la piața muncii;

4. *Proiectul de creare a unei națiuni*, regăsit în regiuni cu aspirații către autonomie națională sau chiar către independență. Aici dezvoltarea este văzută atât ca valoroasă pentru ea însăși, cât și ca o componentă necesară în procesul de creare a națiunii ca sistem de acțiune și actor în noua Europă.

În funcție de specificitatea regională, se poate aplica una dintre aceste strategii, care cu siguranță va genera niveluri diferite de dezvoltare și perifericitate.

Potrivit modelului neoclasic, care accentuează rolul ofertei, creșterea regională conduce la convergență în dezvoltarea economico-socială a regiunilor, în timp ce în viziunea modelelor bazate pe abordările post-keynesiste ale cererii (modelul bazat pe potențialul de export, modelul cauzelor cumulative) creșterea regională accentuează divergența. Totuși, cercetările relativ recente în domeniu și-au propus să nu mai considere aceste viziuni ca fiind total opuse, ci să le abordeze din unghiul complementarității lor posibile, astfel încât să ofere explicații cât mai cuprinzătoare asupra cauzelor care stau la baza ratelor diferite ale creșterii economice la nivel regional.

Precizăm că nu există un model universal de urmat în ceea ce privește dezvoltarea, ci numai modele alternative instituțional specifice, date de timpul istoric, de spațiul geografic, de starea de fapt a lucrurilor din diverse țări, de condițiile propice unei ascensiuni ulterioare. Este necesar ca schimbarea să fie întoarsă spre formula dezvoltării durabile și fructificată ca suport generator de modernizare. În acest sens, centrarea pe om a efectelor transformatoare este esențială (Dinu, 2006, p. 97). Schimbările pot fi mai lente sau mai bruște, în funcție de pozițiile de start în procesul tranziției. Referitor la acest subiect, au existat o serie de opinii exprimate în diverse studii. Unele susțin că experiența acumulată în ultimii ani, indiferent dacă este analizată informal sau cu ajutorul datelor, tabelelor și regresiilor, asigură suport pentru ideea conform căreia cele mai de succes economii de tranziție sunt acelea care au reforme comprehensive și stabilizate. Altele scot în evidență faptul că rolul condițiilor inițiale în explicarea variațiilor de creștere este surprinzător de mic. Diferența dintre performanța țărilor din centrul și estul Europei este cel mai bine explicată prin diferențele de reforme structurale mai degrabă decât de condițiile inițiale. Însă, majoritatea scrierilor din literatura de specialitate susțin opinia potrivit căreia condițiile inițiale nefavorabile nu ar trebui să devină o scuză pentru lipsa de acțiune. În primul rând, efectele lor negative scad de-a lungul timpului. În al doilea rând, studiile empirice sugerează, în mod clar, că aceste efecte pot fi compensate de către un progres nu foarte rapid în direcția reformelor. În al treilea rând, cel mai important fapt este indirect: condiții inițiale nefavorabile rezultă dintr-o mai puțină voință politică și capacitate pentru reformă, iar mai puțină reformă înseamnă mai puțină creștere. De reținut este faptul că specificitatea procesului de schimbare instituțională își găsește explicații, în principal, la nivelul instituțiilor informale și la rolul acestora în consolidarea sistemului capitalist. Din această perspectivă, schimbarea este asociată cu un nivel ridicat de incertitudine ce rezultă din dispariția unei anumite ordini și crearea unui vid instituțional: pe de o parte, instituțiile din trecut nu mai sunt

adevurate noilor realități și trebuie să dispară, iar, pe de altă parte, nu se cunosc prea multe despre instituțiile noi care trebuie să le înlocuiască și, mai ales, acestea nu se dezvoltă peste noapte. Structura și transformarea economică diferă de la țară la țară. Deși există unele elemente comune între acestea, putem să înțelegem cu adevărat proprietățile unice ale fiecăreia doar dacă facem comparații cu alte țări (Kornai, 2007, p. 8).

Ținem să menționăm că deși economiile europene vestice au implementat și au conștientizat importanța instituțiilor pentru dezvoltare, cele situate în centrul și estul Europei nu pot importa structurile lor instituționale întrucât aceste state sunt fie prea slabe pentru a acționa ca garant al acestor drepturi și instituții, fie sunt mult prea rapace în privința cerințelor impuse (Pranab, 2005, p. 512). Faptele ne arată că economiile europene dezvoltate au conștientizat din timp importanța îmbunătățirii și protejării instituțiilor, lucru ce explică prosperitatea acestora și existența unui cadru instituțional solid, cu venituri ridicate, drepturi de proprietate relativ sigure, acest lucru determinând o diminuare a costurilor de tranzacție și a cazurilor de expropriere. În aceste state, instituțiile formale au redus nesiguranța, au furnizat informații și au pus în aplicare contractele. În schimb, economiile europene postcomuniste au ignorat rolul instituțiilor în dezvoltare, generând un cadru instituțional deficitar, cu costuri de tranzacție mari, drepturi de proprietate nesigure, legi impuse neclar, bariere în calea intrării produselor pe piață, corupție și activități imorale, risipirea resurselor disponibile, servicii necompetitive, costuri sociale mari, subminarea proprietății, slăbirea punerii în aplicare a contractelor, scăderea interesului investitorilor străini pentru mediul de afaceri. Se produce, astfel, accentuarea sărăciei, extinderea aceluiași flagel care contaminează cu ineficiență.

3. Precizări cu privire la indicatori de măsurare a dezvoltării regionale

Disparitățile de dezvoltare între țări sau regiuni pot fi analizate din diferite perspective: de la rata șomajului sau rata de ocupare – indicatori relevanți pentru bunăstarea generală, productivitatea/locuitor, care măsoară eficiența economică relativă a regiunilor, la indicatori introduși mai recent în rapoartele Comisiei Europene și care tratează disparitățile în termeni de tendințe demografice, nivel de educație a populației, nivel al investițiilor în cercetare-dezvoltare, număr de aplicații patentate etc. Deși comparațiile între acești indicatori pot fi utile în stabilirea unor trenduri în dezvoltarea economică națională sau regională, criteriul major de intervenție pentru politica regională îl reprezintă disparitățile în termeni de venituri și producție. Fără a insista asupra indicatorilor numeroși care pot măsura diferențele pentru categoriile menționate, trecem în revistă câteva astfel de instrumente alternative, care pot cuantifica noțiunea de *dezvoltare regională*:

1. o perioadă lungă de timp, indicatorul principal utilizat de Comisia Europeană pentru stabilirea eligibilității pentru susținere prin politica regională a fost *PIB/cap de locuitor, calculat pe baza cursului de schimb*, măsurat atât la nivel național, cât și regional;

2. treptat, practica standard a devenit utilizarea *PIB/cap de locuitor, calculat pe baza parității puterii de cumpărare*, ceea ce a permis reducerea considerabilă a diferențelor;

3. decalajele de dezvoltare devin însă și mai reduse dacă se calculează *puterea de cumpărare standard* la nivel regional. În multe state, există variații semnificative în ce privește puterea de cumpărare între arii geografice diferite sau între orașe și zone rurale;

4. deoarece a fost foarte important să se stabilească dacă eforturile redistributive ale statelor membre trebuie sau nu luate în calcul în definirea progreselor făcute în cadrul politicii regionale, s-a introdus un nou indicator: *PIB regional pe cap de locuitor, ajustat cu taxe, transferuri și alte cheltuieli publice*. Conform principiului aditivității, contribuțiile fondurilor europene nu trebuie să înlocuiască investițiile naționale, ci să le suplimenteze și să le extindă;

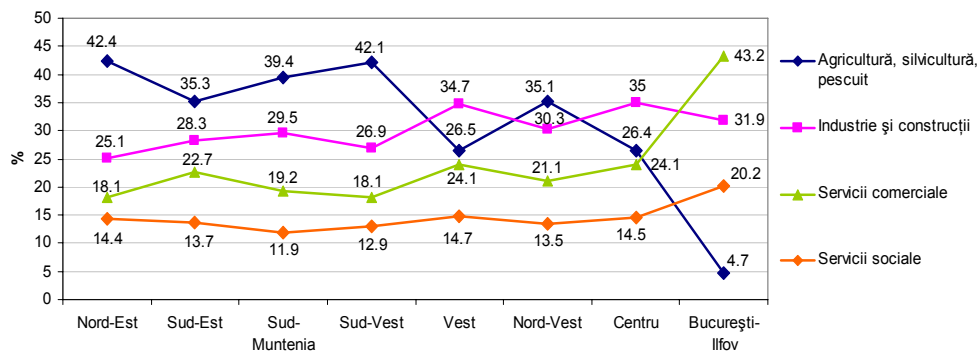
5. există studii care demonstrează că distribuția regională a venitului după deducerea taxelor și impozitelor este mult mai modestă decât disparitățile înregistrate pentru valorile PIB regional. *Venitul disponibil (individual)* este un indicator care, spre deosebire de alți indicatori, include și fluxurile private de capital, care pot fi relevante pentru regiunile mai puțin dezvoltate, unde populația locală este dependentă de sprijinul financiar al celor care au emigrat.

Evident, indicatorii amintiți, indiferent de încercările succesive de a-i folosi într-un mod cât mai corect și reprezentativ în analiza proceselor de convergență regională, oferă doar o imagine de sinteză, predominant economică.

4. Analiza dezvoltării regionale în România

În ultimele decenii, țările emergente reduc decalajele față de țările dezvoltate, dar în același timp disparitățile din interiorul lor cresc. Este ceea ce teoriile lansate de Robert Barro și Xavier Sala-i-Martin în anii '90 definesc drept „convergența beta” și „convergența gama” (Barro, Sala-i-Martin, 1991).

Pentru a sublinia diferențele interregionale, în cele ce urmează, vom analiza câțiva indicatori care reflectă situația economică din România. Unul dintre aceștia face referire la *ponderea sectoarelor de activitate în total ocupare* (figura 2). Din cele opt regiuni de dezvoltare ale țării, jumătate se bazează pe agricultură, cu ponderi ale acestora în ansamblul ocupării regionale variind între 35% și 42%.

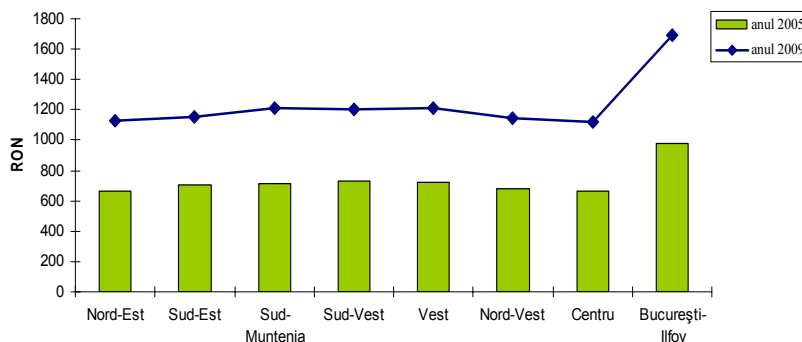
Sursa: prelucrări după datele oferite de Comisia Națională de Prognază, 2009.

Figura 2. Ponderea sectoarelor de activitate în total ocupare (%)

Industria și construcțiile dețin în medie 30% din totalul ocupării, regiunile care depășesc acest nivel sunt Centru (35%), Vest (34,7%), București (31,9%) și Nord-Vest (30,3%). Regiunea București este singura regiune a țării în care serviciile, care la nivel național dețin 38% din totalul ocupării, generează cele mai importante locuri de muncă, ajungând la 43,2% din ocuparea totală a regiunii. Regiunea Nord-Est, care este cea mai săracă, contribuie cu 15,2% la ocuparea totală a țării, deținând, în același timp, cea mai ridicată participare la ocuparea în sectorul agricol, silvic și piscicol (42,4%), urmat de industrie și construcții (25,1%), servicii comerciale (18,1%), servicii sociale (14,4%).

Menționăm că reducerea decalajelor dintre zonele dezvoltate și cele rămase în urmă este un fenomen de durată, la fel ca și reducerea decalajelor dintre țări, deoarece și zonele/țările dezvoltate avansează în timp, chiar dacă în ritmuri de creștere mai lente.

Nici în privința *câștigului salarial mediu net*, situația nu este foarte îmbucurătoare (figura 3).

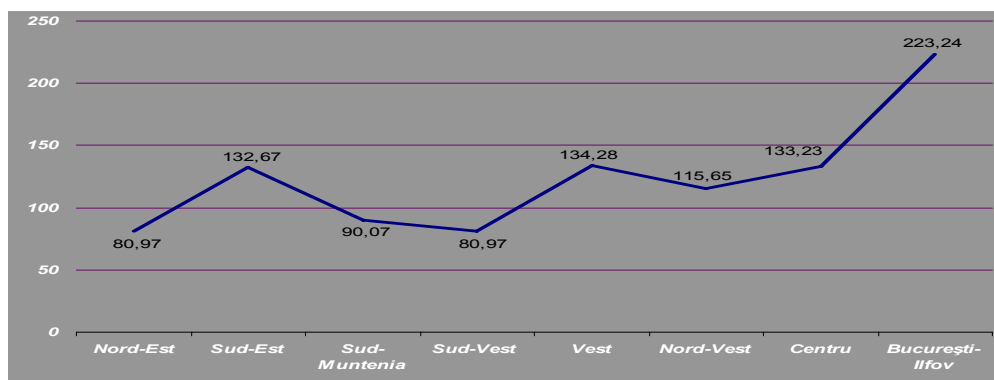
Sursa: prelucrări după datele oferite de Institutul Național de Statistică.

Figura 3. Câștigul salarial mediu net în regiunile de dezvoltare ale României

Astfel, putem observa că în regiunea București-Ilfov, care contribuie semnificativ la creșterea economică a țării, câștigul salarial mediu net este în 2009 de 1.692 RON (402,85 euro). Oricum, semnalăm o creștere semnificativă față de anul 2005, când acesta era de doar 977 RON (232,61 euro). Regiunea Nord-Est înregistrează cotele cele mai mici: în anul 2005, 663 RON (157,85 euro), iar în 2009, 1129 RON (268,80 euro).

Pe lângă toate aceste statistici care plasează regiunea Nord-Est pe ultimul loc, *Al patrulea raport privind coeziunea economică și socială*, din anul 2008, vine să confirme că aceasta face parte din regiunile din UE cu PIB foarte scăzut, alături de regiuni ca Ipeiros (Grecia), Calabria (Italia), Extremadura (Spania), Burgenland (Austria), Dessau (Germania), Lubelskie (Polonia), Severozapaden (Bulgaria) etc.

De asemenea, un alt indicator care reflectă dezvoltarea se referă la productivitatea muncii (figura 4).

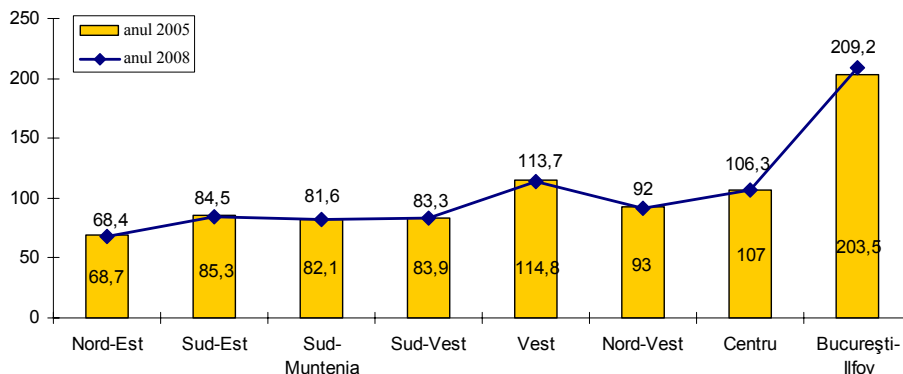

Sursa: prelucrări după datele oferite de Comisia Națională de Prognază, 2009.

Figura 4. Productivitatea muncii (nivel național=100)

Așadar, se constată că cinci din cele opt regiuni de dezvoltare (Sud-Est, Vest, Nord-Vest, Centru și București-Ilfov) înregistrează valori ale productivității muncii peste media națională.

Pentru a vedea cum se reflectă aceste discrepanțe, în graficul alăturat vom reprezenta indicele de disparitate al celor opt regiuni de dezvoltare față de media națională, în anul 2005, respectiv 2008.

Sursa: prelucrări după datele oferite de Comisia Națională de Prognoză, 2009.

Figura 5. Indicele de disparitate versus total țară (nivel național=100)

Ca și în cazul indicatorilor analizați mai sus, observăm că regiunea Nord-Est se află sub media națională în ceea ce privește gradul de dezvoltare, alături de regiunile Sud-Est, Sud-Muntenia, Sud-Vest, iar celelalte patru regiuni se află peste media națională.

Pentru a vedea cum se reflectă efectul de perifericitate a regiunii Nord-Est și care sunt implicațiile sale economice, vom utiliza analiza statistică, utilizând variabile ca: PIB/loc, câștigul salarial net, rata șomajului.

Astfel, rezultatele la care am ajuns au scos în evidență faptul că, la nivelul anului 2008, coeficientul de corelație Pearson, care descrie relația între PIB/loc. și câștigul mediu salarial, are o valoare apropiată de 1 (0.862), ceea ce denotă că între cele două variabile există o legătură directă (tabelul 1).

Tabelul 1

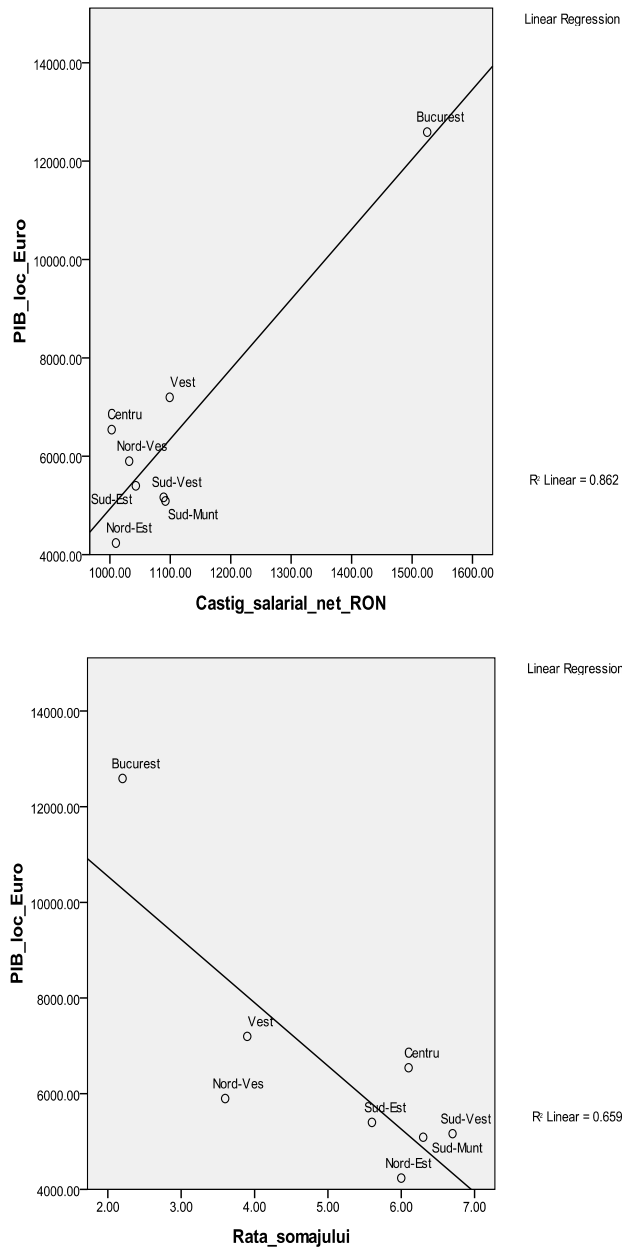
Indici de corelație

		PIB loc. euro	Rata șomajului	Câștigul salarial_net RON
PIB_loc. euro	Pearson Correlation	1	.659(*)	.862(**)
	Sig. (2-tailed)		.014	.001
	N	8	8	8
Rata_șomajului	Pearson Correlation	.659(*)	1	-.704
	Sig. (2-tailed)	.014		.051
	N	8	8	8
Câștigul_salarial_net RON	Pearson Correlation	.862(**)	-.704	1
	Sig. (2-tailed)	.001	.051	
	N	8	8	8

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Diagramele de mai jos confirmă cele menționate anterior.

Sursa: calcule proprii, pe baza indicatorilor oferii de Comisia Națională de Prognoză, 2009.

Figura 6. Diagramele de corelație

Analizând cele două diagrame constatăm că la nivelul anului 2008 regiunea care cunoaște cea mai lentă dezvoltare economică (măsurată prin intermediul indicatorului PIB/locuitor) este Nord-Est. În această regiune, câștigul salarial mediu net este cel mai mic (1.010 RON), iar rata șomajului este de 6%. La polul opus se află regiunea București-Ilfov, cu un câștig salarial mediu net de 1.525 RON și cu o rată a șomajului de 2,2%.

5. Direcții de acțiune pentru diminuarea decalajelor de dezvoltare

Realitățile românești reliefează faptul că politicile curente, structurile și mecanismele care au ca scop reducerea diferențelor economice și sociale în rândul regiunilor nu sunt utile atât timp cât aceste diferențe sunt în creștere. Atingerea unor obiective de coeziune la nivel național nu trebuie să se bazeze pe creșterea discrepanțelor, ci, dimpotrivă, pe diminuarea lor. Prin urmare, trebuie să fie puse în aplicare politici și strategii de convergență reală cu scopul de a asigura o mai mare rată de dezvoltare a regiunilor mai puțin dezvoltate, comparativ cu cele dezvoltate. Este obligația autorităților și cetățenilor de a lua măsuri, prin solidaritate și responsabilitate, pentru a fructifica oportunitatea de a reduce disparitățile economice și sociale și de a beneficia de progresul multilateral promovat în statele membre de către Uniunea Europeană.

Însă, considerăm că ceea ce se poate face pentru a îmbunătăți situația economică a regiunii Nord-Est, care se situează pe ultima poziție ca grad de dezvoltare la nivel regional, după cum am constatat din analizele realizate, vizează factorii de decizie. În această direcție, se impune: acordarea unei importanțe crescânde acumulării de informații cât mai detaliate pe regiune (în funcție de scara de analiză) în scopul diagnozei și prognozei; nevoia de aprofundare și de actualizare continuă a studiilor pentru asigurarea informării cât mai corecte a factorilor de decizie și pe baza unor date cât mai actuale; raționalizarea cheltuielilor publice, cu accent pe investiția în capitalul uman; alocarea mai precisă a fondurilor către cei care au nevoie cu adevărat de ele; consolidarea mediului de afaceri; transparența administrației publice și a politicilor aplicate; impulsionearea economiei rurale.

Doar un cadru instituțional și de reglementare funcțional, transparent, nebirocratic facilitează dezvoltarea economică și asigură îndeplinirea exigențelor impuse de integrarea în UE. Urmând exemplul economiilor din Vest, se impune ca România și, în general, țările central și est-europene să înțeleagă că definirea, atribuirea și protecția drepturilor de proprietate reprezintă una dintre cele mai complexe și mai dificile probleme pe care trebuie să o rezolve, într-un mod sau altul. Mai mult, este necesară adoptarea unei strategii de implementare comprehensibilă și coerentă. Dezvoltarea instituțională este,

Înainte de toate, un exercițiu de transformare socială și, prin urmare, are nevoie de un sprijin sistematic. Așadar, o construcție instituțională coerentă și solidă este aceea care răspunde unei anumite realități în care instituțiile să interacționeze între ele, să se sprijine și să se completeze reciproc, drepturile de proprietate să fie definite clar, aplicate corect și eficient, cetățenii să poată obține informații despre cum pot să-și înceapă și să-și extindă o afacere, să existe o calitate ridicată a infrastructurii necesare unui sistem democratic bazat pe piață, să se pună accent pe protecția proprietății și a contractului, să se susțină investițiile private, să se schimbe mentalitățile. Mai mult, într-un moment în care Europa este confruntată cu provocările globalizării, conceptul de jos în sus, bazat pe identificarea problemelor dar și a unor modalități concrete de rezolvare a acestora de către actorii locali, trebuie să se regăsească și în procesul de formulare a politicii regionale la nivel comunitar, astfel încât în final să nu se obțină doar o construcție artificială, cu obiective formulate la nivel declarativ, care nu sunt fezabile pentru că, pe de o parte, nu ține cont nici de potențialul și nici de specificitățile regiunilor vizate, iar, pe de altă parte, nu sunt nici însușite de către acestea. Politicile care vizează dezvoltarea regională nu pot fi luate de pe raft și aplicate universal pentru toate tipurile de regiuni, deoarece în centrul succesului economic se află un set de elemente comune (de exemplu, raționalitatea, maximizarea profitului, piața liberă etc.). Trebuie să știm să ne atragem atât beneficii hard, rezultate din tranzacții de afaceri mai eficiente, investiții mai profitabile, cheltuieli reduse, care să genereze profit și locuri de muncă, cât și beneficii soft, obținute din acumularea de cunoștințe, inovație. Dacă suntem nepăsători față de capacitatea noastră de a crea o economie bazată pe inovație, care să fie susținută de instituții în mod adecvat, este evident că vom pierde din potențialii poli de creștere.

6. Remarci finale

Conchidem că dezvoltarea regională trebuie să se adapteze în viitor la două tipuri de provocări, ambele presante și care necesită acțiune imediată: 1) trebuie să se facă față presiunilor concurențiale cu care se confruntă UE pe plan mondial și care s-au concretizat în reacții tip Strategia Lisabona sau Strategia Europa 2020 și 2) să răspundă provocărilor care se referă la realizarea convergenței între statele membre și regiunile UE, mai ales prin instituții formale. Astfel, adaptarea politicii de dezvoltare regională la aceste două provocări presupune practic o acțiune sinergică prin măsuri concrete la nivelul a două paliere, care trebuie abordate distinct, și nu împreună ca până acum: formularea unor direcții strategice prin măsuri care vizează competitivitatea, excelența, performanța; formularea unor direcții strategice prin măsuri care

urmăresc realizarea unei convergențe reale, prin diminuarea diferențelor de potențial de dezvoltare între regiuni. De asemenea, se impune crearea unui cadru clar, care să ofere un suport și o direcție precisă de acțiune pe care piața liberă, în speță firmele private și decidenții să o urmeze în vederea obținerii de avantaje competitive.

Conform „Strategiei Naționale pentru Dezvoltare Durabilă a României”, obiectivul principal urmărit la nivel național și dorit a fi realizat până în 2013 este acela prin care se mizează pe „sprijinirea dezvoltării economice și sociale echilibrate teritorial și durabile a regiunilor României corespunzător nevoilor și resurselor lor specifice prin concentrarea asupra polilor urbani de creștere; îmbunătățirea condițiilor de infrastructură și a mediului de afaceri pentru a face din regiunile României, în special cele rămase în urmă, locuri mai atractive pentru a locui, a le vizita, a investi și a munci”.

Plecând de la premisa că lucrurile nu trebuie să rămână așa cum sunt și că merităm ceea ce suntem și ceea ce întreprindem, considerăm că atât România cât și celelalte țări europene își vor găsi locul în plan economic, politic, social, în funcție de eforturile pe care le vor depune și de strategiile aplicate pentru o bună gestionare a resurselor existente, fondată pe o politică economică eficientă, care să contribuie la diminuarea decalajelor de competitivitate. Credem că modul în care se va ști cum să se pună în practică cele mai optime măsuri, adaptate la specificul național, va face diferența între state și va conduce la reierarhizări pe scara puterilor. Istoria demonstrează din plin acest lucru.

Mulțumiri

Această lucrare este susținută de Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane, prin proiectul „The development of the innovation capacity and the increasing of the research impact through postdoctoral programs” (grant POSDRU/89/1.5/S/49944).

Bibliografie

- Barro, R., Sala-i-Martin, X., „Convergence Across States and Regions”, *Brookings Papers on Economic Activity (BPEA)*, 1991
- Birsan, M. (editor, 2006). *Integrare economică europeană*, vol. III, *Mediul european al afacerilor*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca
- Boudreaux, K. Aligică, P.D., „Paths to Property. Approaches to Institutional Change”, in *International Development*, 2007, The Institute of Economic Affairs (IEA), Londra

- Dinu, M., „Ieșirea din alternativă”, *Economie teoretică și aplicată*, nr. 10, 2006, București
- Iancu, A., (2008). *Convergență instituțională și integrarea în UE*, Academia Română, Institutul Național de Cercetări Economice, București
- Keating, M., (2008). *Noul regionalism în Europa Occidentală: restructurare teritorială și schimbare politică*, Institutul European, Iași
- Kornai, J., „The Great Transformation of Central Eastern Europe: Success and Disappointment”, *Economics of Transition*, 14(2), 2007, pp. 207-244, in Marelli, Enrico, Signorelli, Marcello, „Institutional Change, Regional Futures and Aggregate Performance in Eight EU's Transition Countries”, *Quaderno*, nr. 37
- North, D. (2005). *Understanding the Process of Economic Change*, Princeton University Press
- Pranab, B., „Institutions matter, but which ones?”, *Economics of Transition*, volume 13, (3), 2005, pp. 499-532
- Steiger, O., „Property economics versus new institutional economics: alternative foundations of how to trigger economic development”, *Journal of Economic Issues*, 26, 40.1, 2006

***Institutul Național de Statistică, 2008, 2009

***Comisia Națională de Prognoză, 2009

***Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României. Orizonturi 2013-2020-2030, 29 mai 2008, disponibilă la adresa: <http://strategia.ncsd.ro/docs/sndd-v5-r3.pdf>